

УДК: 327(477:540)

© Андрій Ходоровський
(м. Чернівці)

ПРІОРИТЕТИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ З РЕСПУБЛІКОЮ ІНДІЯ

Андрій Ходоровський. Пріоритети й перспективи політики України у відносинах з республікою Індія. У статті розглядаються основні етапи та особливості становлення відносин України з Республікою Індія в політичній та економічній сферах. Визначаються пріоритети і перспективи політики Києва у співпраці з Делі, а також конкретні завдання двостороннього співробітництва з метою їх активізації, поглиблення й розширення.

Аналізуються перспективні напрями співпраці в різних галузях економіки, і політичній сферах з Індією, як державою потенційним лідером у глобальному вимірі. Стверджується, що сучасний стан українсько-індійських відносин не відповідає реальним можливостям обох країн, констатується наявність потужного невикористаного потенціалу для подальшого розвитку двостороннього співробітництва у різних сферах взаємодії.

Ключові слова: торгово-економічне співробітництво, двосторонні відносини, договірно-правова база, прямі інвестиції, промислове виробництво, ринкова економіка.

Андрей Ходоровский. Политико-экономические основы и направления сотрудничества между Украиной и Индией. В статье рассматриваются основные этапы и особенности становления отношений Украины с Республикой Индия в политической и экономической сферах. Определяются приоритеты и перспективы политики Киева в сотрудничестве с Дели, а также конкретные задачи двустороннего сотрудничества с целью их активизации, углубления и расширения.

Анализируются перспективные направления сотрудничества в различных отраслях экономики, и политической сферах с Индией, как страной потенциальным лидером в глобальном измерении. Утверждается, что современное состояние украинско-индийских отношений не соответствует реальным возможностям двух стран, констатируется наличие мощного неиспользованного потенциала для дальнейшего развития двустороннего сотрудничества в разных сферах взаимодействия.

Ключевые слова: торгово-экономическое сотрудничество, двусторонние отношения, договорно-правовая база, прямые инвестиции, промышленное производство, рыночная экономика.

Andriy Khodorowski. Political-Economic Basis and Directions of Cooperation between Ukraine and India. The article examines the main stages and peculiarities of relations between Ukraine and the Republic of India in the political and economic spheres. Identifies priorities and policy perspectives of Kiev, in collaboration with Delhi as well as the specific tasks of bilateral cooperation with purpose of their

enhancing, deepening and expansion. Analyzes the perspective directions of cooperation in various sectors of the economy, and political spheres of India as one of potential country-leader in global dimension. Argues that the current state of Ukrainian-Indian relations does not correspond to the real possibilities of the two countries, ascertain presence a strong untapped potential for further development of bilateral cooperation in various spheres of interaction.

Key words: trade and economic cooperation, bilateral relations, the legal basis, direct investment, industrial production, market economy.

Постановка наукової проблеми та її значення. Упродовж останніх десятиліть на політичній карті світу відбулося значне геополітичне переформування балансу сил, де ключові позиції посіли країни Південної Азії. Доцільність співпраці України з південно-азійськими державами зумовлена низкою факторів як економічного, так і безпекового змісту¹.

По-перше, на держави окресленого регіону припадає 19% від загального товарообігу України з азійськими державами. По-друге, країни Південної Азії характеризуються невисоким рівнем технологічного та економічного розвитку, що посилює й актуалізує перспективи України в окресленому регіоні, особливо її військово-технічній сфері. Потретьє, ліквідація таких загроз національній безпеці України, як нелегальна міграція та наркоторгівля є неможливою без налагодження інтенсивної співпраці з країнами Південної Азії.

З-поміж азійських країн виділяється Індія, що є сучасною індустріальною державою, яка займає 73% території Південної Азії, концентрує 76,5% населення регіону і близько 80% його валового національного продукту. Сучасні дослідники міжнародних систем відзначають, що у перспективі Індія ввійде до складу наддержав, на рівні з Китаєм і США, завдяки позитивній динаміці збільшення населення, широкому застосуванню сучасних комп'ютерно-інформаційних технологій, значним досягненням у військово-технічній сфері, веденню ефективної політики захисту національних інтересів тощо. Одночасно можемо констатувати відсутність у зовнішній політиці України концептуальних підходів до співпраці з Республікою Індія, хоча Київ має достатній досвід відносин з Делі, сформований ще до проголошення незалежності нашої держави в 1991 р.

Аналіз останніх досліджень. Особливості українсько-індійських міждержавних взаємин відображені в наукових працях О. Борділовської, Ю. Гриценка, О. Лукаш, Д. Рачека, О. Семенець, Г. Ходоровського.

Метою статті є виокремлення пріоритетів та перспектив у відносинах між Україною та Індією в політичній і економічній сферах на нинішньому етапі двостороннього співробітництва, а також конкретні завдання та чинники, спрямовані на активізацію індійського вектора зовнішньої політики України.

Пріоритети й перспективи й політики України у відносинах з Республікою Індія можливо окреслити тільки на основі набутого практичного досвіду співпраці двох держав. Двосторонні відносини обох держав з грудня 1991 року, з того часу, коли Індія визнала Україну як суверенну незалежну державу, склалися не завжди гладко. На думку автора, можна виділити чотири періоди розвитку і становлення українсько-індійських стосунків.

Завдання статті довести необхідність розширення і поглиблення співробітництва України із Індією та сформулювати його основні напрямки.

Перший період був обнадійливим і оптимістичним, як з індійської, так і з української сторін. У січні 1992 р. було підписано Протокол про встановлення дипломатичних відносин, а дещо згодом, у березні того ж року, Л. Кравчук здійснив свій перший закордонний візит саме до Індії. Він завершився підписанням двосторонньої угоди про дружбу та співробітництво, торговельно-економічні зв'язки та співпрацю в галузі науки й техніки. Індійська сторона також усвідомлювала перспективність зв'язків з Києвом, а тому в липні 1993 р. до України з офіційним візитом прибув президент Індії Шанкар Шарма. У ході візиту сторони обговорили нагальні міжнародні проблеми та розвиток двохсторонніх економічних зв'язків².

Наочним прикладом динаміки відносин було рішення Верховної Ради України ухвалене 2 липня 1993 року щодо головних напрямків зовнішньої політики України. У ньому сказано, що геостратегічні і гео економічні інтереси України потребують тісної і широкої співпраці з Індією та іншими країнами регіону з метою диверсифікації міжнародних зв'язків і зміцнення економіки України. У першій половині 90-х років між Україною і Індією було підписано біля 10 двохсторонніх угод, створена Індо-Українська міжурядова комісія по співробітництву в напрямках торгівлі, економіки, науки, технологій і культури.

Другий період проявився значним спадом активності обох держав у розвитку усіх стосунків.

Позитивна динаміка розвитку українсько-індійських взаємин перервалася у 1996 р. коли Україна підписала контракт з Пакистаном на постачання зброї, зокрема 320 танків Т-80 UD, а Індія у травні 1998 р. здійснила три тестових ядерних вибухи у пустині Похран. У цей період Делі активізувало співпрацю з Російською Федерацією, а Україна акумулювала свій інтерес на країнах Західної Європи.

У період з 1995 року по 2001 роки індійська та українська сторони обговорювали питання двохсторонніх відносин в основному на території третіх країн і перш за все під час роботи Генеральної Асамблеї ООН³. Важливою подією тих років, без перебільшення історичної ваги подією, стало обрання Міністра закордонних справ Г.Й. Удовенка Головою 52-ї сесії ГА ООН. Цьому передувала 12 Конференція міністрів закордонних справ країн-членів Руху неприєднання в Нью-Делі, у якій Г.Й. Удовенко прийняв участь як представник України – країни спостерігача цього Руху. Під час роботи конференції Г.Й. Удовенко мав зустріч з Міністром Закордонних справ Індії І.К. Гуджралом та обговорив з ним невідкладні питання двохсторонніх відносин. Відбулася також розмова, щодо обрання кандидатури Міністра України Г.Й. Удовенко на пост голови 52-ї сесії ГА ООН. Під час голосування Індія підтримала кандидатуру Г.Й. Удовенка на цей високий пост.

Третій період справжньої інтенсифікації взаємовідносин України і Індії розпочався в жовтні 2002 року. Ситуація в двосторонніх відносинах кардинально змінилася після офіційного візиту Л.Кучми до Індії у 2002 році. Це був рік відновлення українсько-індійського партнерства, особливо у сфері боротьби з тероризмом, розповсюдженням наркотиків, незаконною торгівлею зброєю.

Сторони визнали необхідність подальшого розширення договірно-правової бази співробітництва як ефективної основи його поглиблення. Тоді ж були підписані і договір (між Україною та Республікою Індія) про взаємну правову допомогу в кримінальних справах та договір про видачу правопорушників, угоду про торговельне судноплавство, а також інші документи⁴. Позитивно вплинуло на динаміку українсько-індійських відносин призупинення постачання військового обладнання Пакистаном. Уряд Індії підтримав Україну в її бажанні приєднатися до ВТО, а Україна виразила готовність підтримати Індію в її намірах стати членом Ради Безпеки ООН⁵.

У розвиток позитивної динаміки двохсторонніх відносин зробили внесок політичні консультації між МЗС України та Індії у Києві червень 2002 р. та в Нью-Делі в квітні 2003 р.

Результати візиту Л.Кучми до Індії отримали подальший розвиток. Так, у серпні 2003 р. Міністр закордонних справ України А. Зеленко здійснив візит до Індії та інформував індійську сторону про призупинення постачання озброєння до Пакистану, що відкривали можливість інтенсифікації діалогу в сфері оборони і задоволення інтересу Індії до диверсифікації джерел придбання озброєння. Уже через кілька місяців діалог отримав реальний зміст. У грудні 2003 р. відбувся перший парламентський візит вищого рівня до Індії. Голова Верховної Ради України В. Литвин наніс візит Голові Верховної

Палати і Спікеру Нижньої Палати Індії. У ході візиту були окреслені пріоритетні напрямки співробітництва двох держав, зокрема літакобудування, високі технології, фармацевтика, хімічна промисловість, металургія і енергетика⁶.

Подальший розвиток двохсторонніх українсько-індійських зв'язків мав місце в 2005 році під час історично важливого офіційного візиту в Україну Президента Індії А. Калама. У своєму виступі у Верховній Раді України він виокремив і задекларував підтримку таких напрямів українсько-індійської співпраці, як фармацевтика, інформаційні й телекомунікаційні технології, біотехнології, матеріалознавство тощо. Починаючи з 2005 р., відносини між обома країнами реалізуються здебільшого через роботу дипломатичних представництв, торгово-промислових палат і членства в міжнародних організаціях. Як приклад наведемо співпрацю на рівні ООН у липні 2005 року. Група із чотирьох держав – Бразилія, Індія, Японія та Німеччина запропонувала для обговорення на саміті ООН документ стосовно розширення Ради Безпеки ООН до 10 членів, який Україна підтримала. Зазначимо ще, політичні консультації (наприклад, восьмий раунд політичних консультацій між МЗС України та МЗС Індії та урядом Індії в Нью-Делі в 2010 році) та інші зустрічі з приводу підготовки візиту Президента України і Міністра закордонних справ України до Індії.

Разом з тим, можемо констатувати вкрай недостатню кількість обмінів політичними візитами між обома країнами на найвищому рівні, що є негативним аспектом українсько-індійської співпраці, адже такі візити є так звані «зеленим світлом», своєрідним «стартом» для подальшого співробітництва в різних сферах (політичній, економічній та інших).

Увагу в міждержавних відносинах більше акцентовано на економічних пріоритетах, аніж на політичних. Це значною мірою пояснюється посиленням впливу азійських країн у політичному та економічному вимірах, що дає підстави трактувати Азію як головний центр тяжіння інтересів провідних держав світу. Індія є однією з найпотужніших держав Південної Азії. Успішне реформування економічної сфери, починаючи з 1991 р., дозволило Індії забезпечити сталу тенденцію 6-відсоткового щорічного приросту ВВП та накопичити власні валютні резерви обсягом понад 20 млрд. дол. США⁷. Навіть в умовах світової кризи економіка Індії не лише зберегла свою стабільність, але й стала донором для стабілізації світової економіки. Головними чинниками її економічного зростання є розвиток інфраструктурних галузей та експортно-орієнтованого виробництва, збільшення іноземних інвестицій та попиту на внутрішньому ринку. За розміром ВВП країна посідає 10-12 місце у світі, а основними секторами економіки є сфера послуг (55% ВВП), промисловість (28% ВВП) і сільське гос-во.

Важливе місце в міжнародній співпраці Індії

займає Євросоюз. Відносини з країнами Європейського Союзу (ЄС) мають переважно двосторонній характер між Нью-Делі та Лондоном, Парижем, Берліном. Політики Індії порівнюють моделі розвитку Індії і ЄС, віддаючи при цьому перевагу Європейській моделі. Євросоюз є найбільшим торговельним партнером Індії. Зростання розвитку Індії останніх років (не менше 7%). Застійна економіка ЄС з великими надіями дивиться на жвавий ринок цього азійського гіганта, який нараховує 1,3 мільярда споживачів. Окрім торговельних питань лідери ЄС та Індії мають також завершити «дорожню карту» з питань безпеки в галузі боротьби з тероризмом і піратством⁸.

Хоча ООН вважає Індію країною, що розвивається, за прогнозами науковців, у найближчі два десятиліття Індія ввійде до трійки найбільших економік світу. Разом із фактом економічного зростання слід констатувати, що за межею бідності тут проживає 27% населення, спостерігається високий рівень неписьменності серед дорослого населення – близько 40%. Хоча панівним напрямом зовнішньої політики Делі на пострадянському просторі є Росія, проте Україна є другим за обсягами товарообігу партнером Індії серед країн колишнього СРСР. Так, Індія є найбільшим експортним ринком України в Азії, торгівля з яким має позитивне сальдо, на відміну від негативного з такими азійськими країнами, як КНР, Японія, Південна Корея. Стала динаміка розвитку економічної сфери українсько-індійських відносин спостерігалася упродовж 2001-2005 рр., коли товарообіг між країнами збільшився у чотири рази, а з 2005р. до 2010 р. – удвічі й склав 2106,8 млн. дол. США. Особливо сприятливими виявились 2004-2010 рр. і характеризувалися тим, що вітчизняний приватний сектор доволі впевнено почувався на внутрішньому ринку Індії. Згідно зі статистичними даними, оприлюдненими Держстатом України, товарообіг між Україною та Індією за 2011 рік досяг рівня у 3,08 млрд. дол. США і продемонстрував зростання порівняно з попереднім роком на 46,1%, за 2012 рік становив 3,312 млрд. дол. США (зростання на 7,5%)⁹. При цьому український експорт до Індії сягнув рекордної суми у 2,27 млрд. дол. США (зростання на 58,9%). У 2012 році 2,291 млрд. дол. США (зростання на 1,1%) Станом на 2011-2012 роки основними експортними товарами з України до Індії є олія, добрива й хімікати, чорні метали, машини й обладнання¹⁰.

Отже, Індія є одним з провідних експортних ринків України в Азії, на який припадає 3,3% від загального обсягу вітчизняного експорту, а за обсягами експорту та позитивного сальдо вона поступається лише Туреччині. Позаяк попит на основну продукцію двосторонньої торгівлі залишається стабільним, зокрема на жири та олії тваринного або рослинного походження, чорні метали, мінеральні та органічні добрива, то можна передбачити й по-

дальше зростання позитивного сальдо України в майбутній економічній співпраці між Делі і Києвом. Міністр торгівлі і промисловості Індії Ананд Шарма прогнозує, що товарообіг між Україною і Індією сягне 5 млрд дол. США в 2015 році. Про це повідомили прес-служба МЗС України і Міністерства торгівлі Індії, висвітлюючи перший за 8 років візит Міністра МЗС України К.Грищенко до Індії в листопаді 2011 року.

Індія є однією із найпотужніших держав світу у військовій сфері співпраці, що становить особливий інтерес для України як світового експортера зброї. За кількістю військовослужбовців Республіка Індія посідає третє місце в світі, а на її озброєнні знаходиться 4 тис. танків, більше 1 тис. бойових літаків, 16 підводних човнів. Якщо до 2010 р. оборонний бюджет Індії зростав приблизно на 4-5%, то у лютому 2011 р. індійський уряд задекларував наміри збільшити витрати на обороноздатність країни вже на 11%. Індія в 1974 р. стала ядерною державою, і, за підрахунками західних експертів, в її розпорядженні може бути понад 100 ядерних боеголовок. На сьогодні Індія є найбільшим споживачем на світовому ринку зброї, адже здійснює масштабну модернізацію збройних сил, яка коштуватиме Делі понад 100 млрд. доларів США, а це відкриває чималі перспективи для вітчизняного оборонно-промислового комплексу. Для України Індія є привабливою і як потужний міжнародний інвестор, адже за останні 10 років індійські компанії інвестували за кордон близько 80 млрд. дол. США, здебільшого у фармацевтичну галузь, автомобілебудування, будівництво автомобільних доріг та мостів, видобуток вугілля, приватизацію вітчизняних промислових підприємств¹¹. Одночасно можемо відзначити, що рівень індійських інвестицій в Україну не відповідає потенціалу обох країн і вимагає корекції інвестиційного клімату України для подальшого залучення індійських капіталів.

Політичну співпрацю між Україною та Індією слід розглядати крізь призму залученості країн до діяльності міжнародних організацій. Сучасна Індія є важливим суб'єктом міжнародних відносин, який має дипломатичні представництва в понад ста країнах світу. Варто констатувати й той факт, що країни Азії загалом, й Індія у тому числі, недостатньо представлені в міжнародних структурах, не мають відповідного міжнародного статусу, а відтак повноцінної можливості для реалізації національних інтересів. Це сприяє виробленню ними альтернативних інструментів, спрямованих на посилення впливу азійського регіону на глобальну систему міжнародних відносин. До прикладу, Індія не лише претендує на постійне членство в РБ ООН, але й намагається запоручитися підтримкою з боку інших держав. Важливим є й той факт, що Делі активно залучається до процесів регіональної інтеграції, яка дає можливість країнам Південно-Східної Азії

виступати на міжнародній арені єдиним об'єднанням, наприклад в рамках Східно-Азійських самітів чи зустрічей Азія-Європа¹².

Через участь в міжнародних об'єднаннях Індія репрезентує себе як впливового економічного актора, зокрема в АСЕАН (Асоціації держав Південно-Східної Азії), БРІКС (неформальному форумі п'яти країн, що розвиваються: Бразилія, Росія, Індія, Китай та Південна Африка), IBSA (діалоговому форумі Індії, Бразилії, Південної Африки), G-15 (неформальному об'єднанні 18 країн, що входять до Руху неприєднання).

У більш вузькому регіональному вимірі, в межах південної Азії, доцільно відзначити повільні темпи регіональної інтеграції. До прикладу, СААРК (Південно-азійська асоціація регіонального співробітництва) і САПТА (Південноазійська угода про преференційну торгівлю) за рівнем дієвості значно поступаються АСЕАН здебільшого через численні конфлікти між країнами Південної Азії, а також несприйняття ініціатив Індії меншими держави-членами зазначених організацій. На відміну від КНР, Індія, як і Японія, намагається залучити до регіональних утворень такі провідні країни світу як США, Нова Зеландія, Австралія тощо. Формуванню позитивного іміджу Індії сприяють й запроваджені нею програми у країнах Африки. У цілому, інтеграція Делі до міжнародних структур істотно підвищує міжнародний статус країни і, тим самим, створює реальні можливості для розвитку міжнародної співпраці. Використовуючи потенціал міжнародних організацій, Україні доцільно розвивати і підтримати співпрацю з Індією в рамках ООН, а також вести активні переговори щодо набуття Україною статусу спостерігача у форумах і самітах СААРК, що дозволить нашій державі широко представляти свої інтереси в цьому регіоні в економічній та політичній сферах¹³. Не менш важливо для України є реалізувати національні пріоритети в рамках АСЕАН, насамперед у торговельно-економічній площині. Серед пріоритетних напрямів такої співпраці виокремлюють машино-, судно- та авіабудування, участь українських компаній в проєктах з розвитку інфраструктури країни регіону, військово-технічне співробітництво, комерційне освоєння космосу, інформатика і телекомунікація тощо¹⁴.

Орієнтуючись на перспективу співробітництва Україні, необхідно враховувати, що міжнародний статус Індії суттєво впливають й окремі негативні явища, такі як напруженість у відносинах з Пакистаном та регіональна конкуренція з КНР, адже невирішені територіальні спори періодично загострюються до рівня військового протистояння. Більше того, вектор розвитку країн Південної Азії значною мірою коректується індійсько-пакистанськими відносинами з огляду на політичну, економічну й військову вагу обох держав, а також їхнє постійне протистояння. Зазначимо, що за роки незале-

жного існування Пакистан тричі воював з Індією і тричі зазнав поразки. Різновекторність національних інтересів, політичних систем і політичних культур, релігійна гетерогенність доповнюються геостратегічним фактором – Пакистан територіально межує з мусульманським світом, а відтак отримує додаткову економічну й військову підтримку для посилення своїх позицій у протистоянні з Індією. Однією з центральних проблем індійсько-пакистанських відносин і регіональної безпеки в цілому, є розвиток ядерних програм в обох країнах, адже як Індія, так і Пакистан не підписали Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

З огляду на вищезазначене, Києву варто інтенсифікувати діалог з Делі, враховуючи сучасні тенденції міжнародних відносин, що сприятиме посиленню ролі та іміджу України на міжнародній арені. При виробленні пріоритетних напрямів співпраці з Індією слід взяти до уваги загальні характеристики країн Південної Азії, зокрема їхній значний демографічний потенціал, адже тут проживає близько 25% населення світу; низький рівень життя населення, де за межею бідності живе третина людинності; незадовільний рівень регіональної безпеки і стабільності (наприклад, конфліктність у відносинах Пакистану та Індії як де-факто ядерних держав); все ще значну роль держави у координації економічних процесів; динамічність політичного розвитку в контексті процесів глобалізації¹⁵. Не менш важливою є констатація конкуренції інтересів та політичних впливів КНР та Індії в межах Південно-Східної Азії. Для активізації українсько-індійської співпраці Києву варто інтенсифікувати і розбудовувати вже раніше зафіксовані напрями зовнішньополітичної діяльності, як-от: політичні та консульські консультації між МЗС обох країн, роботу міжурядової комісії з торговельного, економічного, наукового, технічного, промислового і культурного співробітництва, а також українсько-індійського комітету з науково-технічної співпраці та робочої групи у складі комісії зі сфери металургії й електроенергетики. Вкрай важливо відновити практику проведення міждержавних візитів на найвищому рівні, спрямованих на визначення і розвиток оновлених пріоритетних напрямів співпраці між Україною та Індією, розширення чинної договірно-правової бази між країнами. Вихідним положенням індійського напрямку зовнішньої політики України є необхідність підтримувати високий рівень політичного діалогу і формувати стабільні партнерські відносини, розвивати контакти на високому та найвищому рівнях, розширювати багатосторонній формат у відносинах з Індією¹⁶.

Четвертий (теперішній) етап бере свій початок з державного візиту Президента України Віктора Януковича до Індії в грудні 2012 року. Саме цей візит став потужним імпульсом значної активізації відносин між нашими країнами. Як сказав у своїй

Заяві Президент України на спільній прес-конференції за підсумками переговорів з Прем'єр-міністром Республіки Індія: «Ми сьогодні прийняли доленосне рішення про переведення дружніх відносин між нашими державами у нову, більш ефективну та прагматичну площину – площину «всеохоплюючого партнерства».

Висновки. Перспектива розширення та поглиблення українсько-індійського співробітництва в політичному і економічному напрямках, узагалі в площині «всеохоплюючого партнерства» є досить обнадійливою. Переконалим свідченням цього і солідною базою такої перспективи є: 1) становлення Індії одним із центрів нової системи міжнародних відносин; 2) віднесення керівництвом України партнерських стосунків із Нью-Делі до стратегічних пріоритетів української зовнішньої політики; 3) наявність потужного невикористаного потенціалу в обох державах для подальшого розвитку двостороннього співробітництва у різних сферах взаємодії; 4) договірно-правова база двосторонніх відносин між Україною та Індією, яка включає 19 чинних угод; 5) окреслені Президентом України і Прем'єр-міністром Індії в грудні 2012 року найбільш перспективні галузі для розширення українсько-індійського співробітництва. «На часі, як сказав Президент України в своїй «Заяві» у грудні 2012 року», наповнення українсько-індійського всеохоплюючого партнерства реальним змістом». В економічній сфері Україні варто посилити привабливість національної економіки для індійських інвесторів, сприяти потенційним інвесторам у тих проектах, які вже викликали їхню зацікавленість.

Стосовно перспективи і пріоритетів розширення українсько-індійського співробітництва, то їх чітко окреслив Президент України в уже згаданій «Заяві». «До них ми віднесли енергетику, металургію, хімічну промисловість, суднобудування, машинобудування, автомобілебудування, будівництво об'єктів інфраструктури, сільське господарство, фармацевтику та готельний бізнес. Крім цього, Президент України і Прем'єр-міністр Індії приділили увагу «наявним перспективам поглиблення співробітництва у галузі мирного використання атомної енергії та науково-технічній сфері, а також в оборонній і аерокосмічній галузях. Зазначені напрями співпраці уже перводяться у практичну площину їх існування. У грудні 2012 р. в Нью-Делі підписано 2 із 5 двосторонніх документів. Разом із тим слід зазначити, що сучасний стан українсько-індійських відносин не відповідає реальним можливостям обох країн, при тому, що Президент України і Прем'єр-міністр Індії констатували наявність потужного невикористаного потенціалу для подальшого розвитку двостороннього співробітництва у різних сферах взаємодії.

¹ Чекаленко Л. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): Підручник. – 2 вид./ Л.Чекаленко. – К. : Кондор, 2011. – С. 289.

² Рачек Д.В. Зовнішньополітичні й економічні інтереси України в Індії: становлення, сучасний стан і перспективи / Д.В. Рачек // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 3. – С. 201.

³ Так само. - С. 290.

⁴ Лукаш О.І. Українсько-індійські відносини / О.І.Лукаш // Україна дипломатична. – 2003. – Вип.3. – С. 596.

⁵ Семенець О.Є. Сучасна Індія: наука, технології, стратегічні сектори: монографія / О.Є.Семенець. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 124.

⁶ Рачек Д.В. Зовнішньополітичні й економічні інтереси України в Індії: становлення, сучасний стан і перспективи / Д.В.Рачек // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 3. – С. 202.

⁷ Гриценко Ю. Українсько-індійські стосунки: становлення та сучасний стан / Ю.Гриценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1712/74/>.

⁸ Посольство України в Республіці Індія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://india.mfa.gov.ua/ua_ukraine-in/trade.

⁹ Гончарук А.З. Пріоритети політики України щодо політики Азії: аналітична доповідь / А.З. Гончарук, А.М.Кобзаренко, О.К.Микал. – К. : НІСД, 2011. – С. 22.

¹⁰ Посольство України в Республіці Індія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://india.mfa.gov.ua/ua_ukraine-in/trade.

¹¹ Гончарук А.З. Пріоритети політики України щодо політики Азії: аналітична доповідь / А.З. Гончарук, А.М.Кобзаренко, О.К.Микал. – К. : НІСД, 2011. – С. 32.

¹² Так само. – С. 8.

¹³ Рачек Д.В. Зовнішньополітичні й економічні інтереси України в Індії: становлення, сучасний стан і перспективи / Д.В. Рачек // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 3. – С. 208.

¹⁴ Гончарук А.З. Пріоритети політики України щодо політики Азії: аналітична доповідь / А.З. Гончарук, А.М.Кобзаренко, О.К. Микал. – К. : НІСД, 2011. – С. 39-40.

¹⁵ Так само. – С.11.

¹⁶ Прес-служба Президента України Віктора Януковича. Віктор Янукович: Державний візит до Індії мав на меті активізацію відносин між нашими країнами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/26322.html>.

УДК: 327:001.92:325.54

© Вікторія Чумакова
(м. Луцьк)

УМОВИ ТА ФАКТОРИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Вікторія Чумакова. Умови та фактори міжнародної міграції населення. Розглянуто теоретико-методологічні підходи щодо аналізу міграції як поширеного сучасного явища, що набуває глобальних масштабів і потребує детального дослідження і регулювання. Узагальнено основні теоретичні підходи зарубіжних вчених до визначення факторів міжнародної міграції. Висвітлено найбільш відомі доробки вітчизняних вчених у визначенні і групуванні факторів міжнародної міграції. Обґрунтовано фактори та умови міграційних потоків населення та проаналізовано існуючі класифікації умов, факторів, причин та мотивів міграції. Виявлено основні недоліки існуючих класифікацій і запропоновано узагальнений варіант факторів міграції населення.

Ключові слова: міжнародна міграція, фактори міграції, умови міграції, класифікація факторів.

Вікторія Чумакова Умови та фактори міжнародної міграції населення. Рассмотрены теоретико-методологические подходы к анализу миграции как распространенного современного явления, которое приобретает глобальные масштабы и требует детального исследования и регулирования. Описаны основные теоретические подходы зарубежных ученых к определению факторов ме-

ждународной миграции. Рассмотрены наиболее известные труды отечественных ученых в определении и группировке факторов международной миграции. Обосновано факторы и условия миграционных потоков населения и проанализированы существующие классификации условий, факторов, причин и мотивов миграции. Выявлены основные недостатки существующих классификаций и предложен обобщенный вариант факторов миграции населения.

Ключевые слова: международная миграция, факторы миграции, условия миграции, классификация факторов.

Viktoria Chumakova. Conditions and Factors of International Migration. Theoretical and methodological approaches to the analysis of migration as a mass phenomenon and global trend that must be researched and regulated are revealed. The major theoretical approaches to determining factors of international migration of foreign scientists are described. Deals with the most well-known works of local scientists in identifying and grouping factors of international migration. The factors and conditions of migration flows are analyzed and classification terms, factors, causes and motives of migration are determined. The basic shortcomings of existing